УДК 159.922:316.356.2:392.5
DOI https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2026.3.40

Парасєй-Гочер А. О.
кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки та психології
Українського гуманітарного інституту
ORCID: 0000-0002-2340-5903

ЗАРУБІЖНІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО ШЛЮБУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

FOREIGN AND UKRAINIAN RESEARCH ON INTERNATIONAL MARRIAGE AS A PSYCHOLOGICAL PHENOMENON

У статті здійснено систематизований теоретичний огляд зарубіжних і вітчизняних досліджень міжнаціонального шлюбу як складного соціально-психологічного феномену. Показано, що вивчення цієї проблематики пройшло еволюцію від класичних соціально-демографічних і соціологічних студій, зосереджених на питаннях соціальної стратифікації, «гіпотезі обміну» та соціальних установках, до сучасних психологічних досліджень внутрішньоособистісних і міжособистісних процесів у міжкультурних союзах. Проаналізовано ключові теоретичні конструкти сучасної психології міжнаціонального шлюбу: акультурацію як динамічний процес зміни ідентичності, двовимірну (інтегративну) модель акультурації, ідеології різноманітності, культурне саморозширення та діадичну культурну спорідненість. Особливу увагу приділено психологічному благополуччю та ідентичності жінок у міжнаціональних шлюбах, для яких процес акультурації набуває багатовимірного характеру, а ключовими медіаторами адаптації виступають самооцінка й соціальна мережа підтримки. Узагальнено висновки новітніх мета-аналітичних та оглядових праць, що спростовують поширений стереотип про нижчу задоволеність стосунками у міжкультурних парах: якість таких стосунків визначається не культурною дистанцією між партнерами, а якістю комунікації, ідеологіями сприйняття різноманітності та наявними психологічними ресурсами. Обґрунтовано розуміння міжнаціонального шлюбу не лише як джерела стресу та адаптаційних викликів, а й як потужного ресурсу особистісного зростання та розширення ідентичності. Констатовано, що вітчизняний науковий простір у цій галузі залишається значною мірою незаповненим, особливо щодо психологічних механізмів самоактуалізації жінок зрілого віку в міжнаціональних шлюбах, що в умовах масової вимушеної міграції після повномасштабного вторгнення набуває не лише наукової, а й суспільної значущості. Результати огляду окреслюють теоретичні координати подальшого емпіричного дослідження.

Ключові слова: міжнаціональний шлюб, міжкультурні стосунки, акультурація, психологічне благополуччя, ідентичність, самоактуалізація жінок, задоволеність шлюбом, культурна різноманітність.

The article provides a systematic theoretical review of foreign and Ukrainian research on international (interethnic, intercultural) marriage as a complex socio-psychological phenomenon. It demonstrates that the study of this issue has evolved from classical socio-demographic and sociological research focused on social stratification, the exchange hypothesis, and social attitudes, towards contemporary psychological research into the intrapersonal and interpersonal processes within intercultural unions. The paper analyses the key theoretical constructs of the modern psychology of international marriage: acculturation as a dynamic process of identity change, the bi-dimensional (integrative) model of acculturation, diversity ideologies, cultural self-expansion, and dyadic cultural affinity. Particular attention is paid to the psychological well-being and identity of women in international marriages, for whom acculturation acquires a multidimensional character and whose adaptation is mediated primarily by self-esteem and social support networks. The article summarises the conclusions of recent meta-analytic and review studies that refute the widespread stereotype of lower relationship satisfaction among intercultural couples: the quality of such relationships is determined not by the cultural distance between partners but by the quality of communication, diversity ideologies, and available psychological resources. International marriage is conceptualised not only as a source of stress and adaptation challenges but also as a powerful resource for personal growth and identity expansion. It is stated that the Ukrainian research field in this area remains largely underexplored, especially regarding the psychological mechanisms of self-actualisation of mature-age women in international marriages, which – in the context of mass forced migration following the full-scale invasion – acquires both scholarly and social significance. The findings outline the theoretical coordinates for further empirical research.

Key words: international marriage, intercultural relationships, acculturation, psychological well-being, identity, women's self-actualisation, marital satisfaction, cultural diversity.

Постановка проблеми. Міжнаціональний шлюб є складним соціально-психологічним феноменом, дослідження якого набуло особливої актуальності в умовах глобалізації та зростаючої культурної мобільності населення. Зростання кількості таких союзів у всьому світі поставило перед психологічною наукою принципово нові питання: про механізми психологічної адаптації особистості в умовах міжкультурної взаємодії, про чинники задоволеності шлюбом при культурних відмінностях партнерів, про вплив такого шлюбу на ідентичність, психологічне благополуччя та особистісне зростання – зокрема, жінок. В умовах масової вимушеної міграції українок, спричиненої повномасштабним вторгненням

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

2022 р., ця проблематика набуває для вітчизняної психології не лише наукової, а й суспільної значущості.

Мета статті – здійснити систематизований огляд зарубіжних і вітчизняних досліджень міжнаціональних шлюбів як психологічного феномену: від класичних соціально-демографічних студій до найновіших психологічних досліджень, що вивчають внутрішньоособистісні та міжособистісні процеси у таких союзах.

Виклад основного матеріалу. Феномен міжнаціональних (міжетнічних, міжрасових, міжкультурних) шлюбів є предметом наукового дослідження з кінця XIX ст., проте справжній науковий інтерес до нього сформувався у другій половині XX ст. – передусім у контексті боротьби з расовою дискримінацією у США та постколоніальних трансформацій у Європі. Знаковою точкою відліку стало рішення Верховного суду США у справі «Лавінг проти Вірджинії» (Loving v. Virginia, 1967), яке скасувало законодавчі заборони міжрасових шлюбів у 17 штатах.

Динаміка та поширеність міжнаціональних шлюбів у глобальному вимірі.

Сьогодні частка міжнаціональних шлюбів стабільно зростає в більшості розвинених країн. У США вона зросла з 3,2% у 1980 р. до 8,4% у 2010 р. і продовжує збільшуватись [6]. Схожі тенденції фіксуються в країнах Європи, де масова міграція та процеси євроінтеграції суттєво розмили традиційні культурні кордони. Lundquist, Lin та Curington (2024) у масштабному огляді «Міжрасові союзи та расове асортативне парування в добу зростаючої різноманітності», опублікованому в Annual Review of Sociology, зазначають, що цифрові технології й онлайн-знайомства суттєво прискорили цю тенденцію, розширивши пул потенційних партнерів за межі традиційних культурних та географічних ніш [8].

Водночас дослідники фіксують суттєву нерівномірність у поширеності міжнаціональних шлюбів залежно від культурного контексту: найвищі показники характерні для мультикультурних метрополій та університетських середовищ, тоді як у сільських і традиційних спільнотах такі союзи залишаються рідкістю. У Південній Кореї, зокрема, кількість мультикультурних сімей зросла з 299 241 у 2015 р. до 399 396 у 2022 р., причому у 2022 р. на тлі загального скорочення кількості шлюбів міжнаціональні союзи зросли на 25,1% [6].

Від соціологічних моделей до психологічних концепцій.

Ранні дослідження міжнаціональних шлюбів мали переважно соціологічний характер і зосереджувалися на питаннях соціальної стратифікації, «гіпотезі обміну» – ідеї, що представники меншин компенсують нижчий расовий/етнічний статус вищим соціально-економічним, – та вивченні соціальних установок і упереджень. Однак починаючи з 1990-х рр. фокус поступово зміщується до психологічних вимірів: дослідники починають вивчати суб'єктивний досвід партнерів, їхнє психологічне благополуччя, ідентичність та якість стосунків.

Переломним у цьому відношенні став мета-аналіз Uhlich, Luginbuehl та Schoebi (2022) «Культурна різноманітність у парах: ризик чи шанс?», опублікований у Personal Relationships. Автори систематично проаналізували 377 наукових праць і встановили, що попередні уявлення про нижчу задоволеність стосунками у міжкультурних парах порівняно з культурногомогенними не знаходять систематичного підтвердження в сучасних дослідженнях [12]. Цей висновок змінив вектор наукового пошуку: від питання «чи щасливіші такі пари?» – до питання «які саме фактори всередині міжкультурних стосунків визначають їхню якість?».

Акультурація, ідентичність та психологічне благополуччя.

Одним із центральних теоретичних конструктів у дослідженнях міжнаціональних шлюбів є акультурація – процес змін у культурно обумовлених переконаннях, поведінці та ідентичності особистості внаслідок міжкультурного контакту. Ґрунтовний огляд проблематики акультурації та культурної ідентичності, опублікований у Nature Reviews Psychology (2023), визначає акультурацію як динамічний процес зміни ідентичності та виокремлює три рівні контекстуальних чинників, що на неї впливають: мікро– (індивідуальні ресурси), мезо– (якість міжкультурних контактів) та макро– (соціальна політика, ставлення суспільства до різноманітності) [13].

Для жінок у міжнаціональних шлюбах процес акультурації набуває особливо багатовимірного характеру. Дослідження Kim (2024) «Шляхи, що пов'язують профілі акультурації з траєкторіями здоров'я жінок-мігранток у шлюбі», проведене на вибірці 1635 жінок у Південній Кореї, виявило три виразні траєкторії здоров'я: стабільно-високу, знижувальну та стабільно-низьку. Ключовими медіаторами виявилися психосоціальні ресурси – самооцінка та соціальна мережа підтримки [6]. Цей висновок підкреслює, що акультурація у контексті шлюбу є не просто адаптацією до нового середовища, а глибоким процесом переосмислення власної ідентичності та ресурсів.

Принципово важливою для розуміння психологічних процесів у міжнаціональному шлюбі є концепція двовимірної акультурації (bi-dimensional acculturation): партнер одночасно адаптується до культури іншого і прагне зберегти власну культурну ідентичність. Дослідження Chen та ін. (2022), що вивчало жінок-мігранток у шлюбах з іноземцями на Тайвані від вагітності до року після пологів, показало, що балансування між двома культурними полюсами суттєво впливає на рівень депресивної симптоматики: адаптація до культури приймаючого суспільства негативно пов'язана з депресивними симптомами [4].

Задоволеність стосунками та якість комунікації.

Паралельно з дослідженнями акультурації інтенсивно розвивається напрям, що вивчає чинники задоволеності стосунками у міжнаціональних парах. Масштабне дослідження Naeimi, West, Muise, Johnson та Impett (2024), опубліковане у Journal of

Social and Personal Relationships, охопило 838 учасників міжкультурних стосунків і вивчало роль ідеологій різноманітності у формуванні якості партнерства [10]. Автори розрізнили три типи ідеологій: «кольоросліпоту» (colorblindness – ігнорування культурних відмінностей), мультикультуралізм та полікультуралізм. Найбільш сприятливим для якості стосунків виявився полікультурний підхід: партнери, які сприймають культурні відмінності як взаємообумовлені та мінливі, виявляють вищий рівень прийняття культури іншого та вищу задоволеність стосунками.

Комунікація між партнерами є одним із найсильніших предикторів якості міжнаціонального шлюбу. Machette та Cionea (2023) у двох експлораторних дослідженнях, опублікованих у Interpersona, виявили специфічні виклики міжнаціональних шлюбів у США: відмінності у стилях спілкування, ролі родини партнера, управлінні фінансами та вихованні дітей з урахуванням культурної ідентичності [9]. Дослідники акцентують, що ці виклики є специфічно міжкультурними – тобто виникають саме на перетині різних культурних логік, а не просто є загальними подружніми труднощами.

Дослідження Liu, Fanari та Lee (2024) в International Journal of Intercultural Relations присвячене тому, як міжнаціональні пари розвивають «діадичну культурну спорідненість» через управління конфліктами. Автори на основі глибинних інтерв'ю з 24 партнерами виявили п'ять стилів управління конфліктом: уникання, конкуренцію, компроміс, поступку та емоційне вираження. Вирішальним фактором для розвитку культурної спорідненості є здатність пари трансформувати конфлікти на точки взаємного пізнання [7].

Ідентичність, маргіналізація та особистісне зростання.

Окремий напрям досліджень присвячений питанням ідентичності та маргіналізації в міжнаціональних парах. Yampolsky, West, Zhou, Muise та Lalonde (2021) у статті «Divided Together» (Social Psychological and Personality Science) вивчали, як соціальна маргіналізація міжкультурних стосунків пов'язана з інтеграцією ідентичності та якістю стосунків. Дослідники показали, що пари, які стикаються з соціальним несхваленням з боку родини чи суспільства, виявляють складнішу динаміку: з одного боку, маргіналізація посилює відчуття ізольованості; з іншого – може стати каталізатором глибшого зв'язку між партнерами та усвідомленого формування власної ідентичності [15].

West, Naeimi та ін. (2022) у дослідженні, опублікованому в Personality and Social Psychology Bulletin, вивчали роль «культурного саморозширення» – включення культури партнера до власного «Я» – у трьох дослідженнях із загальною вибіркою 896 учасників. Результати показали, що культурне саморозширення пов'язане з вищою якістю стосунків та більш інтегрованою ідентичністю, причому цей зв'язок є специфічним: саморозширення через культуру партнера дає ефекти, що виходять за межі загального саморозширення у стосунках [14].

Особливу значущість для нашого дослідження має комплексний скопінговий огляд Yurtaeva та Charura (2024), опублікований у Journal of Social and Personal Relationships. Автори проаналізували 46 досліджень у 9 електронних базах даних і виявили, що культура формує психосоціальні, сексуальні, духовні та екзистенційні виміри функціонування міжнаціональних пар. Дослідники констатують значний дефіцит досліджень, що вивчали б ці стосунки з якісних та феноменологічних позицій, а не лише у вимірах задоволеності [16].

Міжнаціональний шлюб як ресурс особистісного розвитку.

Характерною тенденцією останніх років є переосмислення міжнаціонального шлюбу не лише як джерела стресу та адаптаційних викликів, а й як потужного ресурсу особистісного зростання. Greif (2024) у якісному дослідженні довгострокових міжрасових та міжетнічних шлюбів, опублікованому в Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work, провів інтерв'ю з 22 учасниками таких союзів і виявив, що успішні пари виробляють специфічні стратегії протидії зовнішньому несхваленню – зокрема, формують міцну спільну ідентичність і спираються на ретельно відібране коло підтримуючих соціальних зв'язків [5].

Naeimi та Impett (2025) у найновішому дослідженні, присвяченому жертвам, які партнери роблять задля подолання культурних відмінностей (Journal of Marriage and Family), встановили: усвідомлені, вільно прийняті жертви (на відміну від вимушених) сприяють глибшому відчуттю близькості й особистісного зростання, тоді як жертви під тиском підривають автономію та задоволеність [11].

Міжнаціональні шлюби в Україні (соціальний контекст і дослідницький простір).

В Україні дослідження міжнаціональних шлюбів перебуває на етапі становлення. Соціологічні дані свідчать про стабільне зростання кількості шлюбів між громадянами України та іноземцями: за деякими прогнозами, до середини XXI ст. частка таких шлюбів може значно зрости в умовах масової еміграції, спричиненої повномасштабним вторгненням 2022 р.

Вітчизняні дослідження здебільшого зосереджувалися на вивченні ставлення до міжнаціональних шлюбів та шлюбних намірів. Так, у дослідженні, присвяченому аналізу ставлення та шлюбних намірів українських жінок репродуктивного віку до вибору партнера-іноземця, встановлено, що міжнаціональний шлюб сприймається як «достатньо складний соціальний феномен, що має неоднорідне і неоднозначне сприйняття» [1]. Ключовими чинниками, що визначають ставлення, є культурна відстань між країнами, сімейні установки, економічні очікування та особистісні цінності.

Важливий вимір вітчизняного дослідницького простору складають праці у галузі психології сім'ї, де закладається концептуальна база для вивчення специфіки міжнаціональних шлюбів. Навчальний посібник Р. П. Федоренко «Психологія сім'ї» охоплює еволюцію шлюбно-сімейних стосунків, аль-

тернативні форми шлюбу та психодіагностичний інструментарій для дослідження сім'ї, що становить важливу методологічну основу для прикладних досліджень у цій галузі [3].

Слід також відзначити дослідження UNFPA (Фонду ООН у галузі народонаселення) в Україні, проведене у 2021–2022 рр. і присвячене стосункам у подружніх парах. Незважаючи на те, що воно не фокусувалось виключно на міжнаціональних шлюбах, його дані щодо якості подружніх стосунків (від здорових до токсичних), патернів взаємодії та задоволеності стосунками в українських парах створюють цінне порівняльне тло для аналізу особливостей міжнаціональних союзів [2].

Перспективи вітчизняних досліджень в умовах воєнного часу.

Повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 р. кардинально змінило соціально-демографічний ландшафт країни і поставило нові дослідницькі питання. Масштабна вимушена міграція мільйонів українців – переважно жінок і дітей – до європейських країн спричинила хвилю нових міжнаціональних знайомств і стосунків, що у перспективі матимуть наслідки для структури сімейних союзів.

У цьому контексті дослідження психологічного благополуччя та самоактуалізації жінок у міжнаціональних шлюбах набуває особливої актуальності. Зростання числа українок, що опинились у тривалій еміграції, інтегруються у нові культурні середовища та вступають або перебувають у стосунках з представниками інших культур, робить цю проблематику не лише науково актуальною, а й суспільно значущою.

Таким чином, вітчизняний дослідницький простір у цій галузі залишається значною мірою незаповненим – особливо щодо психологічних механізмів самоактуалізації жінок середнього віку, які перебувають у міжнаціональних шлюбах. Відсутність ґрунтовних вітчизняних досліджень із цієї проблематики є одним із обґрунтувань актуальності та наукової новизни дослідження.

Висновки. Здійснений огляд зарубіжних і вітчизняних досліджень дає змогу зробити такі узагальнення. По-перше, міжнаціональний шлюб є багатовимірним соціально-психологічним феноменом, дослідження якого пройшло шлях від соціологічних студій соціальної стратифікації та установок до психологічних досліджень ідентичності, акультурації та якості стосунків. По-друге, сучасні дослідження спростовують поширений стереотип про нижчу задоволеність стосунками у міжкультурних парах: задоволеність визначається не культурною дистанцією між партнерами, а якістю комунікації, ідеологіями різноманітності та психологічними ресурсами [12]. По-третє, міжнаціональний шлюб може бути не лише джерелом стресу, а й потужним ресурсом особистісного зростання та розширення ідентичності – за умови наявності відповідних психологічних ресурсів і сприятливого соціального середовища [11; 14]. По-четверте, вітчизняний науковий простір у цій галузі є значною мірою незаповненим, що зумовлює наукову актуальність подальшого дослідження.

Ці висновки визначають теоретичні координати подальшого дослідження: самоактуалізація жінок зрілого віку у міжнаціональних шлюбах розглядатиметься як психологічний процес, що розгортається у просторі культурної взаємодії, де культурна різноманітність є водночас викликом і ресурсом особистісного зростання. Перспективи подальших наукових пошуків пов'язані з емпіричним вивченням цих механізмів на вибірці українських жінок, які перебувають у міжнаціональних шлюбах в умовах вимушеної міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ставлення та шлюбні наміри до вибору шлюбного партнера-іноземця українськими жінками репродуктивного віку. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2013. № 4 (21). URL: https://files01.core.ac.uk/download/pdf/229859148.pdf (дата звернення: 05.07.2026).
2. Стосунки в українських подружніх парах : результати дослідження / UNFPA в Україні. Київ, 2022. URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/publications/стосунки-в-парах (дата звернення: 05.07.2026).
3. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с. URL: https://files01.core.ac.uk/download/pdf/153585033.pdf (дата звернення: 05.07.2026).
4. Chen H.-H., Lai J. C.-Y., Hwang F.-M., Chien L.-Y. Bi-dimensional acculturation and depressive symptom trajectories from pregnancy to 1 year postpartum in marriage-based immigrant women in Taiwan. Psychological Medicine. 2022. Vol. 52, No. 12. P. 2290–2298. DOI: https://doi.org/10.1017/S0033291720004195
5. Greif G. L. Long-term interracial and interethnic marriages: what can be learned about how spouses deal with negativity from others. Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work. 2024. Vol. 33, No. 4. P. 252–264. DOI: https://doi.org/10.1080/15313204.2023.2173697
6. Kim J. Pathways linking acculturation profiles to health trajectories of married immigrant women in South Korea. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2024. Vol. 21, No. 11. Article 1416. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph21111416
7. Liu R. W., Fanari A., Lee D. G. Love better by fighting smarter: how intercultural couples develop dyadic cultural affinity through romantic conflict management. International Journal of Intercultural Relations. 2024. Vol. 100. Article 101987. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2024.101987
8. Lundquist J., Lin K.-H., Curington C. Interracial unions and racial assortative mating in an age of growing diversity, shifting intimate relationships, and emerging technologies. Annual Review of Sociology. 2024. Vol. 50. P. 431–453. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev-soc-083023-023534
9. Machette A., Cionea I. In-laws, communication, and other frustrations: the challenges of intercultural marriages. Interpersona. 2023. Vol. 17, No. 1. P. 1–18. DOI: https://doi.org/10.5964/ijpr.8047
10. Naeimi H., West A. L., Muise A., Johnson M. D., Impett E. A. Through the cultural looking glass: diversity ideologies and cultural sharing in intercultural romantic relationships. Journal of Social and Personal Relationships. 2024. Vol. 41, No. 1. P. 247–273. DOI: https://doi.org/10.1177/02654075231208727

11. Naeimi H., Impett E. A. Navigating cultural crossroads: a thematic analysis of individuals' sacrifices in intercultural romantic relationships. Journal of Marriage and Family. 2025. Vol. 87, No. 3. P. 1200–1223. DOI: https://doi.org/10.1111/jomf.13072

12. Uhlich M., Luginbuehl T., Schoebi D. Cultural diversity within couples: risk or chance? A meta-analytic review of relationship satisfaction. Personal Relationships. 2022. Vol. 29, No. 1. P. 120–145. DOI: https://doi.org/10.1111/pere.12405

13. Ward C., Szabó Á. Acculturation, cultural identity and well-being. Nature Reviews Psychology. 2023. Vol. 2, No. 5. P. 267–282. DOI: https://doi.org/10.1038/s44159-023-00171-2

14. West A. L., Naeimi H., Di Bartolomeo A. A., Yampolsky M., Muise A. Growing together through our cultural differences: self-expansion in intercultural romantic relationships. Personality and Social Psychology Bulletin. 2022. DOI: https://doi.org/10.1177/01461672221121508

15. Yampolsky M. A., West A. L., Zhou B., Muise A., Lalonde R. N. Divided together: how marginalization of intercultural relationships is associated with identity integration and relationship quality. Social Psychological and Personality Science. 2021. Vol. 12, No. 6. P. 887–897. DOI: https://doi.org/10.1177/1948550620962653

16. Yurtaeva E., Charura D. Comprehensive scoping review of research on intercultural love and romantic relationships. Journal of Social and Personal Relationships. 2024. Vol. 41, No. 6. P. 1654–1676. DOI: https://doi.org/10.1177/02654075241228791

Дата першого надходження статті до видання: 13.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.11.2026